

Tweede Kamerfracties
Vaste Commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Vaste Commissie Binnenlandse Zaken
Fractievoorzitters Tweede Kamer

Naarden, 22 januari 2025

Ref.: 901-0122 Archiefwet 2021

Betreft: Zorgen KVAN over de voorgestelde wijzigingen in de Archiefwet t.b.v. plenair debat over de Intrekking van de Archiefwet 1995 en vervanging door de Archiefwet 2021 (Archiefwet 2021) (35968), week 5

Geachte leden van de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, leden van de vaste commissie Binnenlandse Zaken en fractievoorzitters van de Tweede Kamer,

Met deze brief wil de Koninklijke Vereniging Archiefsector Nederland (KVAN), branchevereniging en belangenbehartiger, uw aandacht vragen voor een drietal algemene zorgpunten in de voorgestelde herziening van de Archiefwet en een vierde specifiek zorgpunt rondom het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR).

KVAN is niet tegen de invoering van de wet, die nu staat geagendeerd voor 1-7-2026. Wél ziet KVAN goede mogelijkheden om de zorgpunten in de wet, middels wijzigingen in de wet door amendementen of via moties op de voorliggende wet, weg te nemen.

De vier genoemde punten betreffen:

1. Zowel de mogelijkheid van ontheffing van de overbrengingsverplichting naar de archiefbewaarplaats als de verruiming van de beperkingsgronden geven -onnodig- grote achteruitgang in de openbaarheid van informatie en in de informatiepositie van burgers en andere doelgroepen. Voor de mogelijkheid tot ontheffing is een simpele oplossing denkbaar.
2. Het loslaten van de diploma-eis zonder alternatieve opleidings- of competentie-eisen aan archivarissen geeft een groot risico voor zowel de kwaliteit van het archiefbeheer als het toezien op archiefnormen, onder meer bij overbrenging van het archief. (Permanente) educatie is voor de kwaliteit hiervan van wezenlijk belang.
3. Toezicht en handhaving ontbreekt in deze wet; een van de redenen waardoor de kwaliteit van informatie- en archiefbeheer slecht op orde is. Het stelsel van toezicht en handhaving verbeteren zou een zelfreinigend effect hebben, bij voorkeur breder over de gehele informatiehuishouding van de overheid.

4. Zorgpunt n.a.v. de recente discussie over het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging en het algemeen belang van het CABR voor de geschiedenis aan de Tweede Wereldoorlog voor Nederland geschiedschrijving.

Deze vier punten ondermijnen de grondbeginselen van transparantie van overheidsinformatie en kwaliteit van archiefbeheer, die essentieel zijn in een democratische samenleving.

Ik verzoek u dringend om de genoemde zorgpunten en onze aanbevelingen mee te nemen in uw overwegingen, in aanloop naar het plenaire debat "Intrekking van de Archiefwet 1995 en vervanging door de Archiefwet 2021" in week 5.

Mocht u vragen hebben dan kunt u contact opnemen met KVAN via Eveline Santifort, Verenigingsmanager, mail info@kvan.nl of (035) 5427435.

Met vriendelijke groet,

Bert de Vries,

voorzitter KVAN

Bijlage 1: Toelichting op de vier zorgpunten

Bijlage 2: Suggesties voor amendementen en/of moties per zorgpunt

Bijlage 1: Toelichting Zorgpunten

1 - Ontheffing van overbrenging en verruiming beperkingsgronden

Toelichting:

- Het voorstel biedt de mogelijkheid tot 'ontheffing van overbrenging'. Dit stelt zorgdragers in staat om overheidsarchieven niet over te brengen naar een archiefbewaarplaats. Hierdoor blijven andere wetten gelden voor deze documenten zoals de Wet open overheid (WOO), in plaats van het ruimhartigere openbaarheidsregime van de Archiefwet.
- De nieuwe Archiefwet stelt daarnaast voor om de huidige drie beperkingsgronden voor openbaarheid uit te breiden naar veertien gronden.

Risico's en argumenten:

Achteruitgang Informatiepositie burgers en andere doelgroepen door:

- Archiefwet vs. WOO: De WOO kent een heel ander openbaarheidskarakter dan de Archiefwet. De WOO is een informatiewet en de Archiefwet een documentenwet. De burger, onderzoeker, journalist stelt bij een Woo-verzoek een informatievraag. Onder de Archiefwet wordt informatie op documenten- of dossierniveau per definitie openbaar en hebben burgers en andere doelgroepen kosteloos inzage. Bij een Woo-verzoek moet de aanvrager maar afwachten welk antwoord er komt; bij de mogelijkheid om het archief in te zien is dat vooraf bekend. Daarbij komen nog de bekende gelakte passages als reactie op een Woo-verzoek. Kortom: een verschuiving van gegevensverzamelingen van Archiefwet naar WOO is een achteruitgang in de openbaarheid van die informatie.
- Ontheffing van overbrenging is in de nieuwe Archiefwet mogelijk mits hier goede argumenten voor zijn. Echter de digitale complexiteit, die (lokale) overheden zelf hebben laten gebeuren, zorgt voor een grote verwevenheid van data met andere applicaties, met andere bedrijfsprocessen, en maakt het digitaal overbrengen complex. Daarmee ligt de argumentatie niet over te brengen snel voorhanden.
- Te veel beperkingsgronden: De uitbreiding van drie naar veertien beperkingsgronden geeft te veel mogelijkheden om de openbaarheid van archiefstukken te beperken.
- De ontheffingsmogelijkheid en verruiming beperkingsgronden gaan in tegen aanleiding voor deze nieuwe wet, de motie van dhr. Segers uit 2016, die meer transparantie beoogde.
- Specifieke Wetgeving: Bij ontheffing van overbrenging geldt specifieke wetgeving zoals de Kadasterwet (maar ook voor CBS en KvK) boven de Archiefwet. Argument hierbij is dat anders het 'bedrijfsproces in de knel komt'. Dit is echter maar de vraag als de data weliswaar niet fysiek wordt overgebracht, maar wel juridisch, waardoor de Archiefwet vanaf dat moment van kracht wordt.

Voorstel

Het uitgangspunt zou moeten zijn dat de ontheffing gaat over het 'fysiek overbrengen' en niet over het 'niet onder het regime van de Archiefwet vallen'. Het is goed mogelijk om de data juridisch naar de Archiefbewaarplaats over te brengen, terwijl het beheer en de fysieke plaats bij de zorgdrager blijft, krachtens de Archiefwet gestelde regels. De burgers en andere doelgroepen kunnen dan rekenen op dezelfde openbaarheid, tarieven, enz. als wanneer de bescheiden wél zouden zijn overgebracht. Het is nog niet helder waarom regels voor openbaarheid, toegang en duurzame toegankelijkheid door OCW een-op-een gekoppeld worden aan 'overbrenging'. Dit lijkt een te makkelijke oplossing c.q. een praktische weeffout in de wet. Ander voorstel is om de ruime beperkingsgronden terug te brengen.

2 - Loslaten van de diploma-eis voor de kwaliteit van archivering

Toelichting:

- Het is essentieel om goed opgeleide archivariissen (in casu informatie- en archiefprofessionals) te hebben.
- Opmerkelijk is dat de Archiefwet 2021 wel de aanstelling van een archivaris verplicht stelt, maar de diploma-eis schrapt. Het formuleren van een opleidingsequivalent op basis van kennis en kunde die verwacht moet worden van archivariissen, is van groot belang.
- Door het voorstel in de wetwijziging wordt het mogelijk dat iedereen die voldoet aan de ruim geformuleerde eisen zich 'archivaris' noemt. Overheidsorganisaties kunnen elke medewerker, ongeacht hun achtergrond, benoemen in deze functie.
- Het is noodzakelijk om specialisaties aan te wijzen binnen het vak archivaris. Een juridische basis module voor iedereen is een voorwaarde, daarnaast zijn er leerroutes per specialisatie nodig die ook voortdurend kunnen worden bijgehouden (immers, de ontwikkelingen gaan hard, denk aan AI).
- Een ander systeem van opleidingen is daarom nodig, waarbij archivariissen kunnen aantonen dat zij voldoen aan basis- en specialisaties, en blijven in hun vakgebied, Een Register is daartoe meer geëigend dan het klassieke diploma-model

Risico's:

- Het laten vallen van strikte eisen is onbegrijpelijk gezien het belang van de kwaliteit van archieven en de toenemende complexiteit van de overheidsinformatiehuishouding,
- Het loslaten van strikte eisen aan archivariissen vermindert de kwaliteit van de archivaris. Voorspelbaar is dat met het verminderen van de kwaliteitseisen aan archivariissen de

archiefnormen gebrekkiger worden nageleefd tijdens het beheer en bij de overbrenging van het archief.

- Burgers en andere doelgroepen hebben recht op betrouwbare overheidsinformatie. Het naleven en toezien op de archiefnormen is cruciaal. Dit strenge toezicht, zo blijkt uit de praktijk, heeft een preventief effect vanaf het begin van de dossiervorming tot en met overbrenging en is dus ook een van de (weinige) toezichts- en handhavinginstrumenten op een deel van de informatiehuishouding.
- Bij het dreigend vervallen van de opleidingseisen in de wet lopen de opleidingen leeg. Het vak van archivaris raakt in een vrije val. Dat is nog te keren door de kennis- en competentie eisen in de wet te houden.

Voorstel KVAN:

Moderniseer de kennis en competentie-eisen voor archivariissen door heldere, moderne eisen te formuleren en deze in de nieuwe wet op te nemen door de minister hiertoe nadere regels te laten opstellen.

3 - Toezicht en handhaving ontbreekt in deze wet

Toelichting:

- Er zijn momenteel geen sancties voor slecht informatie- en archiefbeheer, ondanks dat het probleem van slecht informatie- en archiefbeheer op alle overheidsniveaus speelt. Dit heeft ernstige maatschappelijke gevolgen, zoals de bonnetjesaffaire met Cees H., de chaos bij Toeslagen, en de gewiste sms-berichten van minister-president Rutte.
- De Archiefwet biedt geen directe handhavingmogelijkheden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de AVG. Toezicht is slechts zijdelings geregeld via de Wet revitalisering generiek toezicht.
- Er ontbreekt een samenhangend kader voor toezicht vanuit de Archiefwet, Woo en AVG en een mogelijkheid voor escalatie bij tekortkomingen.
- Er is om meerdere redenen al langer een grote behoefte aan een strikt toezichts- en handavingsregime op het terrein van informatie- en archiefbeheer. Niet alleen voor het naleven van Woo en Archiefwet, maar voor het beter uitvoeren van alle overheidstaken, zoals dienstverlening, toeslagen en uitkeringen verstrekken, fraude bestrijden. De overheidstaken zijn immers in hoge mate afhankelijk van digitalisering en van de (vaak slecht ingerichte) informatiehuishouding.

Risico's:

- Een versnipperd, ineffectief en zwak toezicht- en handavingsregime is één van de verklarende factoren waarom het informatie- en archiefbeheer bij de overheid niet op orde is. De Archiefwet 2021 zou deze lacune moeten dichten, maar doet dat niet.
- De introductie van mogelijkheden als de ontheffing van overbrenging en de vaag geformuleerde eisen die gesteld zijn om daarvoor in aanmerking te komen, dragen bij aan een verslechterende positie van toezichthouders op archiefvormers.
- De boodschap die de wetgever uitdraagt met deze mogelijkheden is er een waarbij archiefvormers zich steeds minder gelegen hoeven te laten liggen aan toezichthouders.

Voorstel:

De huidige voorstellen in Archiefwet, maar ook in de voorliggende Informatiewet, die is geïnitieerd door Regeringscommissaris Arre Zuurmond, zijn volstrekt onvoldoende. Er zal een grondige herziening van het stelsel van toezicht op de informatiehuishouding van de overheid nodig zijn. Dit op structuur en positie, instrumentarium en bevoegdheden. Alleen dan kunnen we het probleem van 'garbage in', 'garbage through', 'garbage out' aanpakken.

4 - Zorgen CABR

Toelichting:

- Het CABR is een archief met een niet te onderschatten maatschappelijke waarde. Juist dit archief heeft grote relevantie voor educatieve doeleinden en museaal gebruik in de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog.
- In de voorbereiding voor het online plaatsen van het CABR heeft het Nationaal Archief, in samenwerking met de consortiumpartners NIOD, Huygens Instituut en WO2NET alle mogelijke mitigerende maatregelen getroffen om de privacy van levende personen te beschermen conform de AVG.
- Daarom pleit KVAN voor openbaring van dit archief door beroep te doen op Overweging 158 van de AVG. Met Overweging 158 AVG heeft de staat ruimere mogelijkheden voor openbaarmaking. Dit is een uitzondering dat geldt voor oorlogsmisdaden en de Holocaust.
"De lidstaten moeten tevens worden gemachtigd om te bepalen dat persoonsgegevens voor archiveringsdoeleinden verder mogen worden verwerkt, bijvoorbeeld met het oog op het verstrekken van specifieke informatie over het politiek gedrag onder voormalige totalitaire regimes, over genocide, misdaden tegen de menselijkheid, met name de Holocaust, of over oorlogsmisdaden."

Risico's:

- Door de huidige aanpak ontstaan er speculaties over de geschiedenis van mensen en hun rol in de Tweede Wereldoorlog. Het gehele dossier openbaar stellen biedt de nodige context.
- Digitale toegankelijkheid en machine leesbaarheid van een gevoelig archief als het CABR kan grote gevolgen hebben dan eerst voorzien is, maar veel Nederlandse oorlogsslachtoffers en familie daarvan wonen niet meer in Nederland en daarom is het van belang dat ook deze belanghebbenden toegang krijgen tot het archief, maar dan met enige technische waarborgen die grotere verspreiding kunnen voorkomen.

Voorstel:

- Een motie om de Archiefwet zodanig aan te passen dat er een invulling wordt gegeven aan Overweging 158 AVG.
- Een onderzoek motie om digitale toegankelijkheid op afstand mogelijk te maken, maar met beperkingen zoals bijvoorbeeld door in te loggen met DigiD of andere Europese alternatieven ervan. Andere waarborgen zijn: technisch screenshots onmogelijk maken.

Bijlage 2: Lijst met moties en amendementen

Zorgpunt 1: Ontheffing van overbrenging en verruiming beperkingsgronden			
	Titel	Mogelijke tekst	Toelichting
Amendement 1	<i>Archieven toegankelijk voor burgers, ook bij ontheffing van overbrenging</i>	<i>onder artikel 5.6.lid 5 toevoegen dat luidt: bij ontheffing van overbrengingen zijn de openbaarheid en toegeeflijkheidseisen van de archiefwet van kracht.</i>	<i>De indieners hebben begrip voor de fysieke ontheffing van overbrenging bij ingewikkelde en grote digitale dataverzamelingen, maar hechten een groot belang aan de openbaarheid van archieven onder de archiefwet. Met dit amendement willen de indieners daarom dat de archieven nog steeds toegankelijk zijn voor burgers, ook al zijn ze bij de bron bewaard.</i>
Amendement 2	<i>Het belang van openbaarheid van archieven waarborgen door minder ruime beperkingsgronden toe te laten.</i>	<i>In artikel 7.2 vervalt het tweede lid. (het derde lid is al vervallen bij de eerste nota van wijziging)</i>	<i>De indieners hechten grote waarde aan het belang van openbaarheid van de archieven en willen deze zo min mogelijk beperken. De Woo en de Archiefwet dienen verschillende doelen, daarbij in acht nemend dat de documenten onder de Archiefwet vele malen ouder zijn en daarom economische en/of opsporingsbelangen hier minder relevant zijn. Met dit amendement worden de openbaarheidsbeperkingen minder uitgebreid en minder voor interpretatie vatbaar.</i>

Zorgpunt 2: Loslaten van de diploma-eis voor de kwaliteit van archivering			
	Titel	Mogelijke tekst	Toelichting
Amendement 3	<i>Opleidingseisen later invullen door ministerie in plaats van helemaal loslaten</i>	<i>In Artikel 6.3 lid 5 toevoegen met de tekst "Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld omtrent de kenniseisen tot en het up to date houden van kennis in de archivistiek."</i>	<i>Het vak van archivaris is van grote waarde voor de kwaliteit van de archieven. Tegelijkertijd heeft digitalisering nieuwe uitdagingen waardoor opleidingseisen met de tijd mee moeten gaan. Met dit amendement geven de indieners ruimte aan de minister (of staatsecretaris) om later samen met de sector invulling te geven aan toekomstbestendige opleidingseisen voor archivarissen.</i>

Zorgpunt 3: Toezicht en handhaving ontbreekt in deze wet			
	Titel	Constateringen en Overwegingen	Dictum
Motie 1	<i>Effectiviteit Toezicht en handhaving</i>	<p><i>Overwegende dat een goed functionerende Archiefwet in het algemeen belang is</i></p> <p><i>Overwegende dat er momenteel geen overkoepelende organisatie is die toezicht houdt op deze wet</i></p>	<p><i>Verzoekt de regering te onderzoeken of het huidige stelsel van toezicht en handhaving op de archiefwet en informatiehuishouding voldoende werkt</i></p> <p><i>en voorstellen te doen om het toezicht en handhaving beter te laten functioneren of te herzien, zodanig dat aan de eisen van de AVG</i></p> <p><i>en de kamer hierover uiterlijk over 12 maanden na inwerkingtredingsdatum van de wet te informeren.</i></p>

Zorgpunt 4a: CABR			
	Titel	Constateringen en Overwegingen	Dictum
Motie 2	<i>Overweging 158 AVG verwerken in de Archiefwet</i>	<p><i>Constaterende dat de toegang tot het CABR op dit moment beperkt is op grond van de privacy van nog levende personen</i></p> <p><i>Constaterende dat Overweging 158 AVG de ruimte biedt aan lidstaten voor ruimere openbaarmaking als het gaat om het verstrekken van specifieke informatie over het politiek gedrag onder voormalige totalitaire regimes, over genocide, misdaden tegen de menselijkheid, met name de Holocaust, of over oorlogsmisdaden</i></p> <p><i>Overwegende het algemeen belang van het CABR voor de geschiedenis, verwerking en herinnering aan de Tweede Wereldoorlog voor Nederland</i></p>	<i>Verzoekt de regering een grondslag te creëren in de Archiefwet die ruimere mogelijkheden geeft aan de Minister om zich te beroepen op Overweging 158 van de AVG zodat archieven die te maken hebben met oorlogsmisdaden zoals het CABR, makkelijker openbaar en toegankelijk gemaakt worden ondanks de aanwezigheid van (bijzondere) persoonsgegevens.</i>

Zorgpunt 4b: CABR

Motie 3	<i>Digitale toegankelijkheid, mét waarborgen</i>	<i>Constaterende dat de toegang tot het CABR op dit moment beperkt is op grond van de privacy van nog levende personen</i> <i>Constaterende dat het archief momenteel gedigitaliseerd wordt</i> <i>Overwegende dat veel belanghebbenden van dit archief in het buitenland wonen</i> <i>Overwegende dat desondanks de privacy van de mensen in het archief gewaarborgd moet blijven en door AI te lezen archief onnodige risico's met zich meebrengt</i>	<i>Verzoekt de regering te onderzoeken of het mogelijk is digitale toegankelijkheid te creëren, maar dan met voldoende waarborgen zoals delen als afbeelding in plaats van tekst, of alleen delen na inlog met DigiD</i> <i>en de Kamer voor het zomerreces van 2025 (juli) hierover te informeren.</i>
----------------	--	--	--